

Jaume Serra Hunter en els conflictes intel·lectuals del primer terç del segle XX

XAVIER SERRA I LABRADO

SOCIETAT CATALANA DE FILOSOFIA
xavier.serra.sueca@gmail.com

Article rebut l'11 de setembre de 2023 i acceptat el 28 de novembre de 2023

Resum: El professor Jaume Serra Hunter va arribar a ser un polític important durant l'etapa de la Segona República, com a conseqüència d'haver estat rector de la Universitat de Barcelona mentre es negociava l'autonomia universitària. Uns anys abans es trobà enmig de les polèmiques promogudes per Eugeni d'Ors sobre el valor de la filosofia vuitcentista catalana i sobre la possibilitat de reformar les universitats de l'Estat. En tots dos casos, adoptà les posicions contràries a les que defensava Ors. Va ser un dels fundadors de la Societat Catalana de Filosofia i mirà d'impulsar la normalització del català. Entre 1930 i 1935 pogué publicar una bona part de la seva obra. Allunyat de l'escolasticisme des dels seus temps d'estudiant, difongué una filosofia espiritualista compatible amb el catolicisme. Al final de la Guerra Civil s'exilià a França i, posteriorment, a Mèxic, on va morir el 1943. El president Lluís Companys l'havia elegit perquè formés part del Consell Nacional a l'exili.

Mots clau: Història de la filosofia catalana, Jaume Serra Hunter, Eugeni d'Ors

Jaume Serra Hunter in the intellectual debates of the first third of the XX century

Abstract: Professor Jaume Serra Hunter became an important politician during the time of the Second Republic, as headmaster of the Universitat de Barcelona at the time of the negotiation of the autonomy of the university. Some years later he found himself amidst the disputes promoted by Eugeni d'Ors over the value of Catalan philosophy and the possibility of reform of the country's universities. In both cases, he adopted contrary positions to those of Ors. He was founder of the Societat Catalana de Filosofia and sought to promote the normalization of the Catalan language. He arrived to be an important politician during the time of the Second Republic, as a consequence of having been rector of the Universitat de Barcelona while negotiating university autonomy. A few years earlier he found himself in the middle of the polemics promoted by Eugeni d'Ors over the value of eighteenth-century Catalan philosophy and the possibility of reforming the universities of the State. In both cases, he adopted positions contrary to those of Ors. He was one of the founders of the Societat Catalana de Filosofia and sought to promote the normalization of Catalan. Between 1930 and 1935 he was able to publish a good part of his work. Far from scholasticism from his student days, he spread a spiritualist philosophy compatible with Catholicism. At the end of the Civil War he fled to France and, subsequently, to Mexico, where he died in 1943. Lluís Companys had elected him because he would form part of the National Council in exile.

Keywords: Història de la filosofia catalana, Jaume Serra Hunter, Eugeni d'Ors

El professor Jaume Serra Hunter va arribar a ser un polític important durant l'etapa de la Segona República. Presidí el Consell de Cultura i ocupà la vicepresidència primera del Parlament. Va ser rector de la Universitat de Barcelona mentre es negociava amb l'Estat l'autonomia i s'introduïa la llengua catalana en l'ensenyament. Tenia un tarannà discret. Era considerat de manera unànime el continuador a Catalunya de filosofia escocesa del sentit comú. Però com sol passar amb les opinions que aglutinen unanimitats, aquesta concentra també una considerable dosi d'inexactitud. Durant la Guerra Civil es mantingué en els seus càrrecs, que en general estigueren relacionats amb la cultura i l'ensenyament. Cap al final de guerra, sortí del país i s'exilià a Tolosa de Llenguadoc. Una vegada dissolt el govern de la Generalitat, el president Lluís Companys el trià perquè fos un dels cinc membres del Consell Nacional, que havia de constituir una mena de govern a l'exili. Però no hi hagué temps de res, perquè els alemanys envaïren França i es produí la desbandada. Els alemanys detingueren el president Companys i l'entregaren al govern espanyol, que al cap de dos mesos el va fer afusellar al castell de Montjuïc. Després de prop de dos anys d'incertesa, Serra Hunter pogué sortir de França, el 1942. Arribà a Mèxic malalt, i morí al cap d'un any i mig, a Cuernavaca.

Tret d'algunes anècdotes, les notícies biogràfiques de Jaume Serra Hunter que ens han arribat són escasses. Havia nascut a Manresa, el 7 de gener del 1878. La seva mare era irlandesa. Els estudis de batxillerat els havia fet al col·legi que els jesuïtes tenien a Barcelona, al carrer de Casp. Després seguí a la Universitat de Barcelona els cursos de Dret i de Filosofia i Lletres. Va ser un element molt actiu del Centre Escolar Catalanista. Segons Josep Carner, que el conegué en aquella època, Serra era un estudiant fascinat per la literatura: «La seva fina testa, tota romàntica, de jove consirós, delicat, mòbil en l'entusiasme i la indignació, és una de les meves primeres memòries de la Universitat de Barcelona.» (Serra, 1945: 9-10) Carner, que havia nascut el 1884, era sis anys més jove que Serra Hunter. En qualsevol cas, es feren amics. En aquell temps, deia Carner, Serra Hunter escrivia versos diàriament i en tenia llibretes plenes. No sembla, amb tot, que arribés a publicar cap poema.

L'única filosofia que s'ensenyava en aquells anys a la Universitat de Barcelona era l'escolàstica. No és gens estrany, per tant, que el primer escrit que va publicar Serra Hunter, mentre encara era un estudiant, fos un discurs titulat *Importancia de las ideas estéticas de Santo Tomás de Aquino*. El seu professor de metafísica va ser Josep Daurella, que havia publicat un extens discurs sobre les idees filosòfiques de Dant. D'alguna manera, les lectures que va fer Serra en els anys posteriors el degueren orientar en un sentit contrari a la filosofia que devia haver après els primers cursos universitaris, perquè en el pròleg d'un dels seus llibres escriu: «L'estudi de la filosofia moderna va aclarir-me ja en la meua època d'estudiant les ombres d'una formació dogmàtica, unilateral i tendenciosa» (Serra, 1934: 9). I, de fet, l'any 1901 llegí un escrit sobre

«La moderna filosofia» en una reunió del Centre Escolar Catalanista.¹ Així, Serra Hunter trobà que li convenia separar-se de la filosofia acadèmica del moment.

Acabà els estudis de Filosofia i Lletres a Barcelona l'any 1902. No es doctorà, però, fins al 1909. Què va fer tots aquells anys? Mirà d'aconseguir una plaça de professor de filosofia en algun dels instituts de batxillerat de l'Estat, però no se'n sortí.² Segurament, aquests fracassos el van decidir a fer els estudis de doctorat a la Universitat de Madrid. La memòria que presentà per obtenir el grau de doctor es titulà *Ensayo de una teoría psicológica del juicio*. Des del 1900 hi havia càtedres de Lògica Fonamental en totes les facultats de Filosofia i Lletres. La teoria del judici forma part del contingut de la lògica tradicional –de la lògica del concepte, el judici i el raonament. Serra Hunter, per tant, aspirava clarament a una càtedra universitària. Amb tot, decidí continuar com a candidat a ocupar una càtedra d'institut. Passaren uns anys i accedí, a la fi, a una plaça de professor de filosofia a l'Institut d'Almeria, que no arribà a ocupar, perquè poc després guanyà la càtedra de Lògica Fonamental de la Universitat de Santiago.

A Santiago, Serra Hunter a penes hi va viure dos anys. L'any 1913 tornà a Barcelona per ocupar la càtedra d'Història de la Filosofia. Fins al 1912 la facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona tingué només la Secció de Lletres. A partir de l'any 1912 es començà a implantar també la Secció de Filosofia. Els primers professors d'aquesta nova secció, a més de Serra Hunter, van ser: Tomàs Carreras Artau (en Ètica), Cosme Parpal (en Psicologia) i el vell Josep Daurella (que s'ocupava ara de la Lògica Fonamental).

En l'època en què Serra accedí a la càtedra de Barcelona, a Madrid s'enfrontaven els liberals de la Institución Libre de Enseñanza, d'una banda, i els tradicionalistes, obseditos pel manteniment de l'ortodòxia catòlica, de l'altra. Tots dos bàndols miraven de fer predominar la seva influència per mitjà del mateix mètode: el control sobre els tribunals d'oposicions, que decidien la concessió de les càtedres. De vegades, la clau d'aquests tribunals la tingueren els clericals, que miraven d'assegurar l'ortodòxia dels catedràtics que sortien nomenats. Unes altres vegades els qui tingueren la clau foren els institucionistes i, llavors, era molt difícil de guanyar unes oposicions si no es tenien uns determinats contactes. Si Serra guanyà les oposicions a què concorregué entre el final de la primera dècada del segle xx i l'inici de la segona, va ser, probablement, perquè ni els clericals ni els institucionistes tingueren prou motius per considerar-lo un candidat decididament advers. Per als institucionistes, Serra, almenys, no era un tradicionalista. Per als clericals, almenys era un catòlic practicant.

1. *La Publicidad* (edició de la nit del 10 de desembre del 1901), p. 3.

2. *Gaceta de Madrid* del 19 de maig del 1906 (p. 679) i del 27 de març del 1908 (p. 1293).

De les oposicions que es van convocar per cobrir les places de la Secció de Filosofia que s'havia creat a Barcelona, però, es van fer immediatament cèlebres les que tingueren lloc per adjudicar la càtedra de Psicologia. En aquelles oposicions Eugeni d'Ors va ser desbancat per Cosme Parpal. El fet va ser considerat extraordinàriament escandalós, aberrant. Eugeni d'Ors es trobava llavors en el punt més alt del seu prestigi. Cosme Parpal, en canvi, era un professor auxiliar de la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona que solia llegir a classe els apunts dels catedràtics a qui substituïa. El tribunal de Madrid, però, el preferí a Ors. La decisió, a Catalunya, es considerà absurda. Tot i que el sistema universitari ja estava molt desacreditat, es trobà que aquella era la prova definitiva que no hi havia res a fer.

El moviment que demanava una reforma universitària ja feia alguns anys que s'havia engegat a Catalunya. El 1903 havia tingut lloc el Primer Congrés Universitari a Barcelona. L'estament universitari oficial no en volgué saber res, i la major part dels professors ignoraren les peticions de reforma que es van fer. El sector social que havia iniciat la protesta creà llavors una associació, que anomenà Estudis Universitaris Catalans, tot i que no tenia cap tipus de reconeixement oficial. Des de la nova associació es volgué donar un tractament acadèmic als diferents aspectes de la cultura catalana (l'art, la literatura, el dret civil), que la universitat oficial deixava de banda. El 1907, a més, es fundà l'Institut d'Estudis Catalans, que aviat aconseguí més crèdit intel·lectual i científic que la mateixa Universitat de Barcelona. A partir de llavors, el moviment agafà ràpidament embranzida. Des de la presidència de la Diputació de Barcelona i, més tard, de la Mancomunitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba dotà el país d'algunes institucions culturals admirables i hi posà Eugeni d'Ors al capdavant, nomenant-lo director d'Instrucció Pública.

Si Ors hagués aconseguit la càtedra de Psicologia, la col·laboració entre les institucions culturals de la Mancomunitat i la Universitat de Barcelona hauria estat factible. Donant la càtedra a Parpal, en canvi, la confrontació era inevitable. La idea que s'imposà en les institucions dirigides per Ors, i entre el seu cercle d'adeptes, relativament nombrós i influent, era que qualsevol reforma de la universitat oficial havia de fracassar: per tant, no pagava la pena ni de fer l'intent; els esforços s'havien de concentrar en les noves institucions que havia creat la Mancomunitat. Com que aquests esforços, a més, semblaven donar un rendiment cert, rapidíssimament constatable, la tendència a l'allunyament anà consolidant-se.

La mala fama de la Universitat de Barcelona —i, en general, de tot el sistema acadèmic estatal—, d'altra banda, no parava de créixer. L'anticademicsme de la major part dels intel·lectuals catalans de les primeres dècades del segle xx era molt marcat. Francesc Pujols, per exemple, deia que la Universitat de Barcelona era «un dels baluards de la mentida» (Pujols, 1982: 222), i Ors, en el *Glosari* o en les publicacions de la Mancomunitat que engegà, no es quedava enrere.

Aquesta va ser la situació que Serra Hunter trobà després de tornar a Catalunya amb el nomenament de catedràtic d'Història de la Filosofia sota el braç. Però en aquells anys arribaren a la Facultat de Lletres de Barcelona uns altres professors que no se sentien còmodes tampoc amb el paper que els tocava representar: el professor d'Ètica Tomàs Carreras Artau i l'arqueòleg Pere Bosch Gimpera, sobretot. La celebració del Segon Congrés Universitari Català, l'any 1918, fou l'ocasió aprofitada per aquells professors inconformistes per tal d'obrir una esclletxa en la contraposició, que llavors tothom acceptava, entre una universitat oficial, antiquada i anticatalana, i la «Universitat nova», que representaven les institucions culturals creades per la Mancomunitat. L'esclletxa s'obrí pel simple fet de participar-hi. La major part dels professors universitaris, esclar, no acudiren al congrés. No volien ni sentir-ne parlar. N'hi hagué prou, però, que hi participés un grup reduït: la selecció dels qui admetien la necessitat d'un canvi. Jaume Serra Hunter participà, concretament, en la discussió de la ponència que presentà Joan Crexells sobre l'organització dels estudis de filosofia. Pere Bosch Gimpera redactà un projecte de reforma de la Facultat de Filosofia i Lletres. Tomàs Carreras Artau formà part de la comissió permanent que quedà encarregada de cercar la manera d'executar les reformes acordades. Enric Prat de la Riba havia mort. La comissió va ser rebuda per Josep Puig i Cadafalch, llavors president de la Mancomunitat, que es comprometé a ajudar en la realització d'aquells canvis. Aquesta entesa inesperada entre els elements del professorat universitari, encara que fos només amb els partidaris d'escometre una reforma, i la màxima autoritat de la Mancomunitat, potser, marcà el punt d'inflexió en la carrera d'Eugeni d'Ors. Ors era partidari de mantenir el contrast amb la universitat estatal i de continuar la confrontació. Puig i Cadafalch, en canvi, volgué ajudar els catedràtics de la comissió i, segons s'ha dit, cedí fons –fons de la Mancomunitat– per a dur a terme investigacions i treballs de seminari dins la Universitat de Barcelona (Bosch, 1971: 48-49).

El fet és que mentre Eugeni d'Ors es mantingué al capdavant de les institucions culturals de la Mancomunitat, la posició en què es trobaren els professors de la Secció de Filosofia de la Universitat de Barcelona va ser ben galdosa. Ors, exclòs de la càtedra, era considerat una eminència i gaudia d'un gran èxit. Tothom pensava que els volums que anaven sortint del *Glosari* que publicava a *La Veu de Catalunya* eren una obra destinada a perdurar: un clàssic de la literatura d'idees. Davant d'això, què podien oferir els catedràtics? L'antic catedràtic de Lògica Fonamental, Josep Daurella i Rull, era propietari d'un negoci d'importació de bacallà. La seva única preocupació acadèmica era sortir elegit senador per la Universitat, cosa que aconseguí durant set legislatures consecutives, entre el 1913 i el 1923. Cosme Parpal, que havia guanyat la càtedra a Eugeni d'Ors, era considerat una nul·litat intel·lectual. Tomàs Carreras Artau a penes havia aconseguit que algú li seguís la veta en la seva dèria de crear un Arxiu d'Etnografia i Folklore. I, finalment, Jaume Serra Hunter, a banda d'escriure unes entrades per a l'enciclopèdia *Espasa*, en els

darrers anys només havia publicat dos tristíssims papers acadèmics: l'opuscle titulat *Ensayo de una teoría psicológica del juicio*, d'una trentena de pàgines, que era la seva memòria de doctorat, i un escairít *Programa de Lógica Fundamental*, publicat mentre encara era catedràtic a Santiago de Compostel·la. Així les coses, posats a triar entre la universitat oficial i el Seminari de Filosofia que Ors havia posat en funcionament, els aspirants a filòsof de la segona dècada del segle passat no dubtaren ni un moment a decidir-se pel Seminari de Filosofia. Anaren a la Universitat per la necessitat d'obtenir el títol, però allò que els engrescà van ser les peroracions i els articles d'Eugeni d'Ors. D'altra banda, hi havia les publicacions lligades a les institucions culturals de la Mancomunitat que Ors dirigia. Joan Crexells publicà els seus primers articles de filosofia en els *Quaderns d'Estudi*, la revista del Consell de Pedagogia. La Universitat no li oferia res semblant. En aquella època la Universitat de Barcelona només publicava, cada any, una anodina memòria acadèmica i el discurs d'inauguració de curs, que s'encarregava al catedràtic de torn.

Amb la destitució d'Eugeni d'Ors dels càrrecs que havia anat acumulant en les institucions culturals de la Mancomunitat, en canvi, les possibilitats dels catedràtics de filosofia que tenien una certa voluntat de fer bé les coses es dilataven una mica. L'ambient canvià. Calia un recanvi i, eliminat Ors, hi havia ara lloc per a tots. Serra Hunter començà a professar als Estudis Normals de la Mancomunitat. El 1923 participà en la fundació de la Societat Catalana de Filosofia. En el primer número de l'*Anuari* d'aquesta societat publicà l'escrit titulat «Idealitat, metafísica, espiritualisme», on esbossa el seu programa filosòfic.

Quan la dictadura de Primo de Rivera abolí les institucions de la Mancomunitat, Serra Hunter no es reloguà en la càtedra: professà cursets i pronuncià conferències en ateneus i societats. Va ser nomenat membre de l'Acadèmia de Bones Lletres, ocasió per a la qual preparà el discurs «Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX» —discurs que va ser publicat seguint les normes ortogràfiques i gramaticals arcaïtzants i caòtiques d'aquella institució. Va fer cursos d'iniciació a la filosofia a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, donà conferències al Foment de la Pietat Catalana —«Balmes i la filosofia a Catalunya»—, a l'Ateneu de Girona —«Apologia de l'ideal»— i a l'Ateneu Barcelonès —«Tradició i progrés en la filosofia contemporània». Gairebé totes aquestes conferències les publicà més endavant en els seus llibres. El 1929 va ser convidat a fer de conferenciant en el Conferentia Club, que patrocinava a Barcelona el vescomte de Güell. Al cap d'uns mesos s'edità el volum que recollia les conferències, amb les biografies dels conferenciantes redactades per un equip editor encapçalat per Joan Estelrich. En la biografia de Serra Hunter diu:

Si avui el nom del doctor Jaume Serra Hunter té una ressonància que va més enllà dels nuclis professionals de la filosofia, no es deu a cap posició extre-

mista, ni a cap teoria modernitzant, ni a cap dandisme filosòfic que vulgui amagar la feblesa del pensament amb la vestidura d'un estil literari decoratiu i fàcil: es deu noblement a un esforç pacient i metòdic. (DD.AA., 1931: 77)

La intenció d'Estelrich en fer aquesta comparació, evidentment, era denigrar Ors. La «feblesa» del dandisme filosòfic orsià, però, havia encisat molta gent en les dues primeres dècades del segle, havia atret una munió de seguidors i suscitat l'aparició d'algunes dotzenes d'epígons. Calgué que Eugeni d'Ors es desvinculés del catalanisme i se n'anés a viure a Madrid perquè, a la fi, la gent s'adonés d'aquella «feblesa», de la «feblesa» del Noucentisme que havia anat bastint Ors. La influència intel·lectual assolida per Jaume Serra Hunter «més enllà dels nuclis professionals de la filosofia», en canvi, va ser sempre ben modesta. Va ser modesta, fins i tot, dins els «nuclis filosòfics». I era una influència poc perceptible, entre d'altres raons, perquè l'atracció que suscitava Ors —o Ors i les institucions i publicacions que dirigia, si es vol— va ser molt més forta.

La influència de Serra Hunter, quan per fi li arribà el moment, no va ser intel·lectual, sinó política. Pocs dies després de la proclamació de la Segona República, el van nomenar comissari-degà de la Facultat de Filosofia i Lletres. Al cap d'un setmanes ja era rector de la Universitat de Barcelona —el primer elegit democràticament pel claustre. Serra era nacionalista. En les eleccions constituents de l'any 1931 formà part de la candidatura del Partit Catalanista Republicà. Sent ja rector, fou elegit (en les eleccions del 20 de novembre del 1932) diputat del Parlament, per Esquerra Republicana. Passaren uns mesos i, el 20 de juny del 1933, va ser nomenat per al càrrec de vicepresident primer del Parlament. Va ser llavors substituït en el rectorat.

La tasca que va fer com a rector no sembla gens menyspreable. Va ser rector mentre es negociava amb el govern de l'Estat la concessió de l'autonomia universitària. Naturalment, estigué secundat i aconsellat per molta altra gent —per Pompeu Fabra, entre d'altres—, però l'aspecte més remarcable és que Serra va fer funcionar positivament tot el que li van anar posant a les mans.

El seguit de càrrecs acadèmics i polítics que ocupà, a la fi, van posar Serra Hunter en situació d'influir també intel·lectualment. En els anys trenta publicà els llibres: *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis* (2 volums, 1930-1932), *Sòcrates* (1931), *Spinoza* (1933), *Sentit i valor de la nova filosofia* (1934) i *Figures i perspectives de la història del pensament* (1935), tots en català. Va ser el filòsof català de l'època que més llibres publicà. Alguns d'aquests llibres es van vendre prou, tot i que no hi hagué reimpressions ni segones edicions de cap d'aquestes obres. Però si es van vendre, no es van llegir, perquè, de fet, poca gent en parlà. La seva personalitat, d'altra banda, tendí a quedar disminuïda, esborrada, davant d'altres de més fortes (la gran figura universitària en aquells anys era, indubtablement, Pompeu Fabra).

A la Facultat de Filosofia i Lletres tingué prou poder per fer nomenar professor el sacerdot David García Bacca. També va ser ell qui aconseguí que l'Institut d'Estudis Catalans, a través de la Secció de Ciències, en publicqués dues obres: els *Assaigs moderns per a la fonamentació de les matemàtiques* (1933) i la *Introducció a la lògica* (1934). Igualment, impulsà la publicació de l'obra del seu deixeble Francesc Mirabent –*De la bellesa* (1936). Però la personalitat emblemàtica de la Secció de Ciències en aquells anys era Pere Coromines, i qui acabà remenant les cireres a la Facultat de Filosofia va ser Joaquim Xirau, sobretot a partir del moment que li concediren crear una Secció de Pedagogia per fer-ne el que volgués.

El fet indiscutable, però, és que els anys que Serra Hunter dedicà a la Universitat de Barcelona tingueren un resultat positiu, molt beneficiós. Va ser capaç de posar l'ensenyament de la filosofia en un graó més alt que no l'havia trobat. I, en aquest aspecte, tothom n'hagué de parlar bé. Era un professor respectat. Ell conegué, en els seus temps d'estudiant, uns professors detestables, horripilants, una universitat desgavellada i irrisòria.

Certament, els seus llibres cauen literalment de les mans. El sistema de filosofia espiritualista que havia anunciat a «Metafísica, idealisme, espiritualisme», no l'arribà mai a publicar. En comptes d'això, es posà a escriure conferències i assaigs. L'assaig demana un toc que Serra Hunter no tingué mai. Les idees que mirà de propagar no tenien, tampoc, l'al·licient de la novetat. Eren idees gastades, candoroses: el vell espiritualisme catòlic –exposat, però, amb respecte pels contraopinants i barrejat amb un humanitarisme progressista. Comparat amb Eugeni d'Ors i amb Francesc Pujols, tingué al seu favor el fet de semblar més acadèmic, més filosòficament normal. Literàriament parlant, no arribà ni a la sola de la sabata de Pujols. Els únics escrits seus que avui poden ser llegits amb interès són els que dedicà a la història del pensament català: a Llorens i Barba i, en general, als filòsofs catalans del Vuit-cents.

Quina va ser l'opinió que es formaren de Serra Hunter els seus contemporanis? Els adjectius que va fer servir Eduard Nicol en l'escrit «L'Escola de Barcelona» per descriure Serra Hunter són: «mansoi», «púdic», «probe» i «discret». Els adjectius que adjudicà a Joaquim Xirau són: «entusiasta», «manaire», «intervencionista» i «absorvent». Nicol havia estat deixeble de tots dos, de Serra i de Xirau. Els coneixia bé.

Xirau també havia estat deixeble de Serra –deixeble en el sentit purament escolar del terme. Després, havia marxat a Madrid, a fer els cursos de doctorat. Es deixà influir per l'ambient de la Institución Libre de Enseñanza. El 1927, quan morí Josep Daurella, Xirau, que aleshores era catedràtic de Lògica Fonamental a la Universitat de Saragossa, aconseguí el trasllat a Barcelona.

Serra Hunter i Joaquim Xirau, per tant, van tenir caràcters oposats. Xirau era un ambiciós explícit. Serra, en canvi, tenia l'ambició tan soterrada, tan limitada, que podia semblar que no en tingués gens. Xirau va ser degà de la Facultat de Filosofia i Lletres a partir de l'any 1933, quan l'anteri-

or degà –Pere Bosch Gimpera– passà a ser rector de la Universitat i Serra Hunter –anterior rector– passà a ser vicepresident del Parlament. Tothom pujava, però Xirau potser no en tenia prou. Havia instigat la creació a la Facultat de Filosofia i Lletres d'una Secció de Pedagogia. Aconseguí que fos creada i la dirigí al seu aire. Però no en tingué prou. Volgué dirigir, a més, l'únic Seminari de Pedagogia, per a la qual cosa hagué de desfer l'altre que existia (creat per la Diputació de Barcelona). Ho aconseguí, perquè tingué una millor posició política que els seus oponents (Galí, 1983: 197-200). Tingué, indubtablement, un cercle d'admiradors, entre els quals es trobaven Jordi Maragall, Josep Maria Calsamiglia, Domènech Casanovas, Jordi Udina... (Maragall, 1985: 273-278). També tingué algun detractor més o menys explícit. Alguns admiradors incondicionals de Xirau van ser professors, amb tipus de contracte precari, de la renovada i ampliada Facultat de Filosofia, Lletres i Pedagogia. Serra Hunter, en canvi, no tingué mai incondicionals. A qui més ajudà acadèmicament va ser al sacerdot David García Bacca. L'ajudà desinteressadament, perquè l'interès de Garcia se centrava llavors en la lògica matemàtica, o en la *logística*, com s'anomenava llavors, i Serra, personalment, en la *logística* no hi creia. O potser l'ajuda es degué al fet que García Bacca era capellà? Serra Hunter va ser un republicà catòlic.

Independentment de la seva capacitat per influir sobre uns determinats cercles intel·lectuals que s'anaven formant, Jaume Serra Hunter va fer un intent d'elaborar una història documentada i escrupolosa de la filosofia catalana del Vuit-cents. No hi reeixí, però en deixà alguns escrits. El tema havia adquirit una mòdica vigència uns anys abans, quan s'anuncià que els professors de la Secció de Filosofia editarien uns apunts de les lliçons de Xavier Llorens i Barba que s'havien conservat a la Universitat de Barcelona. És possible que el seu interès per la història de la filosofia catalana s'iniciés aleshores, quan hagué de revisar aquells apunts.

Sigui com sigui, Serra Hunter començà a treballar metòdicament en la recopilació i la catalogació bibliogràfica, però es trobà amb tants obstacles i perdé tant de temps en aquesta tasca preliminar, per manca, segons digué, de repertoris bibliogràfics establerts i d'obres especialitzades que el poguessin orientar, que decidí, al cap d'un temps, ajornar-ho. Com sol passar tantes vegades, l'ajornament, per desgràcia, esdevingué definitiu. No obstant això, Serra arribà a confegir una síntesi de les idees que s'havia anat formant mentre recollia i ordenava la informació per al seu treball. Aquesta síntesi l'exposà en el seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Bones Lletres, titulat «Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX». Paga la pena de dir quatre mots sobre aquest discurs, perquè conté l'eix de la seva orientació ideològica.

Serra Hunter dividia l'evolució del pensament filosòfic català al llarg del segle XIX en quatre períodes.

El primer, de l'any 1800 al 1837, era, a parer seu, una etapa de desorientació doctrinal, d'indecisió, que no havia comptat amb pensadors decisius.

La influència preponderant de l'enciclopedisme francès, que ja havia iniciat el seu declivi, havia suscitat una certa reacció per part dels escolàstics. Però l'escolasticisme també es trobava afeblit.

El període que s'obrí a continuació –de l'any 1837 al 1857– va ser, en canvi, l'etapa de major intensitat especulativa: Ramon Martí d'Eixalà introduí a Catalunya algunes nocions de l'escola escocesa del sentit comú, Marià Cubí divulgà la frenologia i Jaume Balmes inicià la renovació de l'escolàstica. (Curiosament, tot i que declarà que Balmes era el més important de tots tres, Serra utilitzà, en canvi, la cronologia que afectà la vida de Ramon Martí d'Eixalà per tal de marcar un inici i un final en l'etapa: l'any 1837 s'aprova el trasllat de la Universitat de Cervera, de la qual Martí era catedràtic, a Barcelona; l'any 1857 és la data de la seva mort).

El tercer període –de l'any 1857 al 1872– tingué un únic pensador remarcable: el deixeble de Martí d'Eixalà, Xavier Llorens i Barba. Així, dels tres corrents de pensament encetats en l'etapa anterior, la filosofia del sentit comú va ser l'única que perdurà i, segons Serra Hunter, estigué a punt de convertir-se en la «filosofia nacional» de Catalunya. Llorens, a més, no era un mer continuador de Martí d'Eixalà, sinó que depurà i enriquí la filosofia introduïda per aquest. Ara bé, Llorens a penes publicà res en vida i no tingué deixebles que assumissin íntegres les seves doctrines. Així les coses, aquella possibilitat de construir una «filosofia nacional» sobre la base de la filosofia del sentit comú, incorporada per Martí d'Eixalà i per Llorens al pensament català, quedà interrompuda.

Serra Hunter pensava que aquesta filosofia, d'origen escocès, era la que més s'adeia amb la constitució espiritual dels catalans. Així ho digué, i tot-hom ho trobà perfecte i natural. La identificació que feren, Serra Hunter i altres catedràtics de la Universitat de Barcelona, de la «filosofia del sentit comú» –nom correcte de l'escola– amb la «filosofia del seny» –nom que ells li donaren– contribuí a engrossir la bola del «seny català». El «sentit comú» de què parlaven els filòsofs de l'escola escocesa és la capacitat d'intuir unes veritats primitives i indemostrables. Què té a veure això amb el seny? El seny seria més aviat creure que no existeix aquesta capacitat intuïtiva en els humans. Però continuem.

Desaparegut Llorens, el quart període –del 1872 fins a la fi del segle– va ser, segons Serra Hunter, dominat pels extremismes. D'una banda, penetraren a Catalunya el cientisme positivista, l'anarquisme i el socialisme; de l'altra, l'espiritisme i la teosofia. Davant la «invasió d'obres heterodoxes» es desfermà la reacció catòlica, tant amb producció autòctona com amb l'allau de traduccions d'apologistes contemporanis i de tractats de filosofia escolàstica. Aquesta reacció, a més, tendí a organitzar-se: es fundà una Societat Barcelonesa de Sant Tomàs, integrada principalment per professors universitaris. Tret del cas del bisbe Josep Torras i Bages i d'algun altre, tota la reacció del darrer quart del segle XIX no tingué en compte el moviment

cultural català anterior. Llorens va ser sistemàticament ignorat i Balmes era mirat amb un recel constant. El retrocés va ser claríssim. Els escolàstics dogmàtics i els positivistes dominaren amb les seves disputes l'ambient intel·lectual. Els escolàstics imposaren el seu predomini en la cultura acadèmica, que tendí a fossilitzar-se. Els positivismes tingueren els ateneus i els diaris republicans i anticlericals. La divisió era certa i insalvable. L'escolàstica rígida, immobilitzada, es mostrava incapaç de detenir l'avanç del positivisme. El positivisme eliminava l'espiritualitat. A més, es perdia de vista l'objectiu de crear una cultura filosòfica nacional equivalent a la creada pels altres pobles llatins. Serra Hunter calculava en més de mig segle el retard filosòfic de Catalunya respecte a la situació aconseguida per alguns països llatins, com ara França o Itàlia (de la valoració que en aquest i en altres escrits fa del krausisme espanyol es desprèn que entre aquests altres països no comptava Espanya).

La conclusió a què volia portar l'escrit de Serra Hunter era que la posició de Llorens era l'encertada, l'òptima de les existents, i que pagaria la pena de fer l'intent de recuperar-la i assumir-la de nou. Aquella posició consistia en un equilibri entre els «extremes»: ni idealisme deixatat ni materialisme, ni immobilisme ni menyspreu cap a la tradició. Això era la «filosofia del seny»: la mitja tinta indefectible. Ara bé, Serra Hunter aspirava a fer alguns canvis. A parer seu, la filosofia de Llorens no havia aconseguit pou afiliats a la doctrina (i sí, en canvi, a l'actitud) perquè no havia desenvolupat un sistema metafísic. Era una filosofia ben orientada però incompleta i, per tant, havia de ser trobada insatisfactòria. La filosofia autòctona del sentit comú, amb Martí d'Eixalà, amb Llorens i Barba, conreà amb una certa intensitat i constància la psicologia introspectiva, l'observació interior, però descurà la metafísica. Faltava, per tant, fer el pas del psicologisme a l'idealisme espiritualista. Va fer Serra Hunter aquest pas que considerava tan necessari, tan important? No el feu. Més aviat esperà que el pas el fessin uns altres. Ell es dedicà a l'assaig més o menys literari i a la divulgació de la història de la filosofia. Donà algunes orientacions respecte al sistema metafísic que li hauria agradat de veure realitzat, però ell mateix no s'aplicà a la feina. Tot quedà en l'aire.

El discurs que escriví Serra Hunter per al seu ingrés a l'Acadèmia de Bones Lletres té un valor historiogràfic inqüestionable. Està escrit amb un sentit crític que encara es trobava a faltar en molts estudis històrics de l'època. La llista de noms i d'obres originals o traduïdes que donà és prou completa. El mèrit de les recerques bibliogràfiques que efectuà Serra Hunter, per tant, és innegable. Ara bé: també és innegable que aplicà a tots els materials que anava trobant un esquema preconcebut i que es negà a veure tot el que queia fora de l'esquema. Per sort, no es considerà obligat a excloure res a l'hora de redactar (en aquest sentit no tenia manies dogmàtiques), de manera que allò que ell no volgué veure ho veu clarament el lector atent del seu paper: l'es-

col·lística no pogué ser mai descauclada. Predominà sempre, absolutament. Va ser la filosofia del país en el segle XIX. La filosofia del sentit comú, al seu costat, comparativament, no significà res. El nombre d'autors de tractats de filosofia escolàstica i d'apologístes del catolicisme –autòctons, traduïts o editats en llatí– superà en totes les etapes el de la suma total de la resta de tendències. Martí d'Eixalà, que era professor universitari de jurisprudència, en filosofia no passà mai de ser un diletant. Llorens, com ha estat dit, no publicà gairebé res en vida ni tingué tampoc continuadors després de la seva mort, l'any 1872. Un primer intent de publicar uns apunts de les seves lliçons va ser abandonat, perquè en ser sotmesos a la inspecció d'un censor eclesiàstic, aquest trobà que els papers eren poc ortodoxos.

De vegades, els noms de Llorens i de Martí d'Eixalà eren recordats en algun escrit. I així van passar els anys, fins que dos professors de la nova Secció de Filosofia de la Universitat de Barcelona tingueren la pensada de reivindicar la filosofia del sentit comú com el germen possible d'una filosofia nacional catalana. En definitiva, de la filosofia que volien fer ells. Serra Hunter la reivindicà en el discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Bones Lletres i en una memòria que presentà, l'any 1929, en un congrés que l'Asociación Española para el Progreso de las Ciencias convocà a Barcelona. Tomàs Carreras Artau tingué, potser encara més accentuada que Jaume Serra Hunter, la vel·leïtat de presentar-se com a continuador i hereu de «filosofia del seny». De fet, va ser ell qui tingué la idea d'engegar de nou l'edició de les lliçons de Llorens. Cosme Parpal i Josep Daurella també participaren amb Serra Hunter i Carreras Artau en la revisió de les «Lecciones de filosofia» de Llorens, que publicà la Universitat de Barcelona, a la fi, el 1920. Però, a diferència de Serra i Carreras, no sentien la necessitat de distanciar-se de la seva formació escolàstica.

Jaume Serra Hunter i Tomàs Carreras van ser uns espiritualistes catòlics desproveïts de sistema i reticents davant qualsevol forma d'unanimitat d'escola. Aquesta va ser la seva forma de declarar-se separats tant de l'escolasticisme com dels corrents materialistes i positivistes. Que no arribessin a un sistema desenvolupat, però, no vol dir que no conservessin una certa esperança de veure'l construït algun dia. Serra deia:

En Filosofia el sistema és més necessari que en les altres disciplines científiques, ja que en aquestes darreres no pot mancar-hi mai un domini tècnic, fins a cert punt independent del seu sistema i de la seva història. Això no li passa a la Filosofia, on l'orientació sistemàtica dels problemes dona més força i solidesa a la doctrina i ensems és indicatiu d'una mentalitat més gran de l'autor que l'ha concebuda. D'altra banda, la mateixa naturalesa de les matèries filosòfiques fa que sigui difícil la recerca en un sector prescindint absolutament dels altres. Tota doctrina ben sistematitzada és més apta per a actuar en la ciència i en la vida, i d'altra banda serveix millor per a defensar-se de doctrines i direccions antagòniques. (Serra, 1930-1932: I, 178)

En realitat, el desig era incongruent amb la resta dels principis de la seva posició, perquè, construït el sistema, indefectiblement vindria l'escola, els adeptes i el consegüent dogmatisme. Però en fi...

Serra Hunter posava a la base del sistema una psicologia introspectiva, i al centre, una metafísica espiritualista. Pensava que aquest era el camí seguit per Llorens, malgrat que aquest no hagués tampoc arribat a formular el sistema:

La claredat i distinció amb què l'esperit es coneix a si mateix és immensament superior a la que acompanya el nostre coneixement del món circumdant. I no solament és superior, sinó que ens és necessària per a les altres formes del coneixement. Hom no pot dubtar, doncs, que la Filosofia comença amb la Psicologia. (*Ibid.*, 180)

Unes pàgines abans havia escrit:

Cada grup de ciències té una ciència central; totes les ciències de la natura descansen en la Mecànica; totes les ciències de l'esperit, en la Psicologia; totes les ciències de les formes, en la Matemàtica i la Lògica. I totes les ciències tant del món espiritual com del món material, en la Metafísica, que per dir-ho d'una vegada i d'una manera gràfica, és el *nom propi* de la Filosofia. (*Ibid.*, 130)

En un altre lloc enllaçava la psicologia amb la metafísica:

La reflexió filosòfica caminarà vers el punt de vista transcendental de la Metafísica, i així com les ciències especials constitueixen la Fenomenologia, que deixa intactes les qüestions de la naturalesa íntima dels processos, de la Psicologia, que és pròpiament l'estudi del fenomenisme de la consciència, ascendirem a les formes de la vida pròpia de l'esperit que són les valors supremes de la vida. (Serra: 1934, 43)

La religió restava assegurada:

Ja és força no menyspreable la de la pròpia observació, que s'eleva de la consciència personal al coneixement de l'existència de la Divinitat per una drecera més practicable que no la de la contemplació del món exterior. Constatem per un moment que la reflexió sobre el concepte de la pròpia finitud i dependència ens porta a reconèixer l'existència de l'Absolut, com a esperit, com a substància, com a causa. (*Ibid.*, 62)

Des del punt de vista polític, els professors de la Secció de Filosofia van ser molt aprofitats en els anys de la Segona República: Jaume Serra Hunter, a més de ser diputat al Parlament per Esquerra Republicana, va ser regidor de l'Ajuntament de Barcelona (a partir de l'any 1934); Joaquim Xirau, que havia substituït Daurella en la càtedra de Lògica, va ser també regidor de l'Ajuntament de Barcelona, per la Unió Socialista, i Tomàs Carreras Artau va

ser diputat al Parlament, per la Lliga Regionalista. Sent aquesta la respectiva afiliació, era inevitable que Serra Hunter i Carreras Artau, que filosòficament estaven molt a prop, tinguessin, a mesura que l'ambient s'anava escalfant, algunes diferències.

Tomàs Carreras havia format part des de l'inici del grup de professors reformistes de la Universitat de Barcelona. Sempre declarà que volia reformar la universitat. S'havia implicat en la creació del Col·legi de Becaris i en altres iniciatives de sentit progressiu. Però la política, arribat el moment de la concessió per part del govern de la Segona República de l'autonomia a la Universitat de Barcelona, l'acabà separant de la resta de companys –de Jaume Serra Hunter, de Pere Bosch Gimpera i d'altres que militaven en els partits d'esquerra. Hi hagué, a banda d'això, alguna motivació personal? Potser sí. Dels professors que havien tingut una participació destacada en el Congrés Universitari de l'any 1918 i portaven al darrere un llarg historial de reclamacions reformistes, va ser un dels pocs que en proclamar-se la República no accedí a cap càrrec directiu. A banda d'això, la seva personal creació, el Col·legi de Becaris, li va ser arrabassada de les mans. El 1933 escrigué un pamflet contra les reformes projectades, titulat «La Universitat Autònoma de Barcelona i el Patronat Universitari». Va ser un dels catedràtics que signaren els documents de protesta contra l'existència i el funcionament del Patronat que regia la Universitat. El Patronat Universitari va ser una fórmula de compromís, acceptada per la Generalitat de Catalunya i pels elements catalanistes d'esquerra per tal de vèncer les resistències –fortíssimes– per part dels partits polítics espanyols. Es va voler creure que qualsevol altra solució, com ara la institució de dues universitats –una de catalana i l'altra de l'Estat– hauria estat pitjor. El Patronat estava format per deu membres –cinc nomenats per l'Estat i cinc nomenats per la Generalitat–, més el rector. Entre els membres nomenats per l'Estat hi hagué elements explícitament enemics de l'autonomia universitària i del catalanisme que no deixaren mai de posar bastons a les rodes. Amb tot, el Patronat funcionà i foren donats els primers passos –decisius– per reformar la Universitat en un sentit positiu. Les reformes, esclar, no agradaren tothom. Un nombre considerable de catedràtics –quaranta-un, exactament– les veié amb disgust. L'excusa que alguns d'aquests catedràtics descontents feien servir per protestar era que, mentre existís el Patronat, l'autonomia universitària seria irreal. L'autonomia universitària i el pes de les juntes de facultat eren aleshores per primera vegada importants, però ells n'estaven descontents. Volien, segons declaraven, més autonomia. Però, curiosament, no protestaven contra el govern de la República o contra els partits polítics espanyols que l'havien retallada, que havien imposat, com a últim recurs, la fórmula del Patronat, sinó contra els seus companys (perquè la major part dels membres del Patronat eren també professors de la Universitat de Barcelona). La incongruència de la protesta era total. Tomàs Carreras hi posà la seva signatura i bona part dels arguments.

Arran dels Fets d'Octubre del 1934, l'autonomia universitària quedà en suspens i alguns membres del Patronat van ser empresonats unes setmanes. Fins a la victòria del Front Popular a les eleccions del 1936, la Universitat no recuperà l'autonomia. De seguida començà la Guerra Civil.

Carreras s'oposà a les reformes universitàries emanades pel Patronat, com s'oposà també a les lleis que anava aprovant el Parlament de Catalunya. En esclatar la Guerra Civil, hagué d'amagar-se, primer, i fugir, després. Sortí de Barcelona en vaixell, disfressat d'oficial de la marina francesa. En acabar la guerra, qui hagué de fugir va ser Serra Hunter.

Sortí cap a França amb una part de la seva família a l'inici de febrer del 1939 i s'instal·laren amb altres refugiats a Tolosa de Llenguadoc. El juny del 1940, durant la invasió alemanya, es trobaven confinats a Le Mans. En companyia d'altres exiliats catalans, entre els quals hi havia el president del Parlament, Josep Irla, aconseguiren pujar en un tren. No duïen cap tipus de salconduit. Al cap de tres dies de viatge, fent parades contínuament, el tren els deixà a Luçon. Els alemanys eren a penes a seixanta quilòmetres. A Luçon aconseguiren seients en un autobús que els portà fins a Royan. Ací, havent estat ja dictada per part del govern francès l'ordre d'immobilització, el grup es dividí. Serra i la seva esposa aconseguiren, al cap d'uns dies, arribar fins a Bordeus. Bordeus, però, queia dins la zona ocupada pels alemanys. Amb tot, poc temps abans que es tanqués la frontera, pogueren sortir-ne i arribar fins a la demarcació cedida al govern de Vichy. Al cap d'algunes setmanes es produí l'acord francomexicà i, en els mesos següents, diversos vaixells foren posats a disposició dels refugiats que volguessin abandonar França. Serra Hunter i la seva família s'embarcaren al port de Marsella en el paquebot francès Maréchal Lyautey, que navegà fins a Casablanca. Allí foren recollits pel vapor portuguès Nyassa, que arribà a Veracruz el 22 de maig del 1942.

Jaume Serra Hunter tenia llavors seixanta-quatre anys. Arribà a Mèxic malalt. Escriví alguns articles a favor de la independència de Catalunya. I morí a Cuernavaca, el 7 de desembre del 1943. Els exiliats catalans de Mèxic publicaren pòstumament un volum amb alguns escrits seus inèdits: *El pensament i la vida* (Club del Llibre Català, 1945). El pròleg l'escriuí Josep Carner. El Centro de Estudios Filosóficos de la Universitat de Mèxic publicà, el mateix any, una traducció espanyola –amb el pròleg de Carner substituït per un de David García Bacca.

Tomàs Carreras tornà a Barcelona i col·laborà estretament amb la dictadura militar. El van nomenar regidor de l'Ajuntament de Barcelona. Sembla que quan tornà a la Universitat tingué un cert interès a recuperar els papers del seu antic col·lega. Tant els dipositats a la Universitat com els que havia confegit com a membre de l'Institut d'Estudis Catalans. Però a Catalunya, durant la postguerra, era impossible publicar res en català i, encara menys, d'un autor exiliat.

Molts anys després, el 1977, algú va parlar d'uns papers de Serra Hunter dipositats a la biblioteca de la Universitat. Es parlà també d'una maleta amb escrits i documents dipositada a Tolosa de Llenguadoc quan es produí la invasió alemanya. Hi hagué un cert interès a recuperar aquells papers. Què devien contenir? Els papers de la biblioteca universitària devien ser els recollits, anys abans, per Tomàs Carreras Artau. Però i la maleta? Què contenia la maleta? La recerca arribà a algun resultat alguns anys després. El 1985 es publicà, a Barcelona, el recull d'assaigs *Problemes de la vida contemporània*. El llibre està datat, per Serra Hunter mateix, el 19 de juliol del 1939, a Tolosa del Llenguadoc. És un llibre com els altres de Serra Hunter. Un llibre anodí, insignificant, malgrat que aspiri a tractar problemes transcendents.

La història no s'acabà aquí. No podia acabar-se aquí. Passaren uns anys i, en compilar un recull de les cartes escrites per Antoni Rovira i Virgili a l'exili, l'editora anotà que Serra Hunter formà part del consell de redacció i del consell de direcció de la *Revista de Catalunya* i fou vocal de la Fundació Ramon Llull, la qual «li encarregà una història de la cultura que, com els altres originals, es perdé en la invasió alemanya» (Rovira: 2002, 68). La «història de la cultura» a què es feia referència era, en realitat, una història del pensament català. La qüestió dels «altres originals» sembla aclarida en una nota anterior: la Fundació Ramon Llull encomanà a Pere Bosch Gimpera, Josep Pous i Pagès i Jaume Serra Hunter, la confecció d'una història del catalanisme, que també es perdé –sencera o el que se'n pogués haver escrit fins llavors– amb la invasió alemanya.

Bibliografia

- BOSCH GIMPERA, PERE (1971), *La universitat i Catalunya*. Barcelona, Edicions 62.
- DD. AA. (1931), *Conferentia Club, vol. I: Conferències de l'any 1929*. Barcelona: Conferentia Club.
- GALÍ, ALEXANDRE (1983), *Obra completa. Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900 a 1936)*. Llibre IX. *Ensenyament universitari*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí.
- LARIOS, AGUSTÍ (2015), «L'oposició a l'autonomia de la Universitat de Barcelona», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XXVI, 259-278.
- MARAGALL, JORDI (1985), *El que passa i els qui han passat*. Barcelona: Edicions 62.
- NICOL, EDUARD (1961), *El problema de la filosofia hispànica*. Madrid: Tecnos.
- PUJOLS, FRANCESC (1982), *El concepte general de la ciència catalana*, Barcelona: Pòrtic.
- PUIG I OLIVER, JAUME DE (1991): «Un fragment inèdit de Xavier Llorens i Barba sobre la filosofia de Plató a cura de Jaume Serra i Hünter», *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, IV, 13-37.
- ROVIRA I VIRGILI, ANTONI (2002), *Cartes d'exili* (edició de Maria Capdevila), Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SALES, JORDI (1985), «Jaume Serra i Hunter: el pensament i la vida», *Enrahonar*, núm. 12, 41-53.

- (2000), *Jaume Serra i Hunter. Semblança biogràfica. Conferència pronunciada davant el Ple, el dia 14 de juny de 1999*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- SERRA HUNTER, JAUME (1899), *Importancia de las ideas estéticas de Santo Tomás de Aquino. Discurso leído en la sesión celebrada en honor del Santo por los catedráticos y alumnos de esta Universidad, Escuelas Especiales é Instituto en 12 de Marzo de 1899*. Barcelona: Imprenta de la Casa Provincial de Caridad.
- (1900), «Filosofia del catalanisme», *Universitat Catalana*, any I, núm. 1, 8-10.
- (1911), *Ensayo de una teoría psicológica del juicio*. Madrid: Imprenta de los Hijos de Gómez Fuentenebro.
- (1911), *Programa de Lógica Fundamental*. Santiago: Tipografía Galaica.
- (1925), *Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX. Discursos llegits en la "Real Academia de Buenas Letras" de Barcelona en la solemne recepció pública del Dr. D. Jaume Serra y Hunter el dia 27 de desembre de 1925*. Barcelona: Tipografia Atlas.
- (1926), *Apologia de l'ideal. Conferència inaugural del curs de 1925-26 a l'Ateneu de Girona*. Girona: Tipografia d'El Autonomista.
- (1926), «Alguns aspectes de la vida universitària del doctor Llorens i Barba», *Revista de Catalunya*, vol. IV, any III, núm. 21, 288-296.
- (1930-32), *Filosofia i cultura: Suggestions i estudis*, 2 vols. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- (1931), *Sòcrates*. Girona: Gràfiques Darius Rahola.
- (1933), *Spinoza*. Girona: Gràfiques Darius Rahola.
- (1934), *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio & Margelí.
- (1934), «Presentació» a Garcia, David: *Introducció a la logística*, 2 vols. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, vol. I, VII-IX.
- (1935), *Figures i perspectives de la història del pensament*. Barcelona: Polonio & Margelí.
- (1937), «Xavier Llorens i Barba. Estudis i carrera professional. La seva actuació docent», *Arxius de l'Institut de Ciències*, any IX, fascicle únic, 137-187.
- (1944), *Naturalesa i voluntat. Discurs llegit en la VIII Festa Anual de l'Institut per Jaume Serra i Hunter, membre de la Secció de Ciències*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1938. [Data de publicació falsa per a evitar la prohibició. En realitat: 1944. La VIII Festa Anual de l'Institut s'havia celebrat el 31 de maig del 1931. El discurs havia estat publicat en *La Publicitat* el 3 de juny d'aquell any.]
- (1945), *El pensament i la vida. Estímul per a filosofar*. Mèxic D. F.: Club del Llibre català.
- (1945), *El pensamiento y la vida. Estímulos para filosofar*. Mèxic D. F.: Centro de Estudios Filosóficos de la Facultad de Filosofía y Letras.
- (1985), *Problemes de la vida contemporània*. Barcelona: Columna.
- (2010), *Escrits sobre la història de la filosofia catalana*. Barcelona: Publicacions de la Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull.
- SOLDEVILA, FERRAN (1995), *Dietaris de l'exili i el retorn. 1. L'exili*. València: Edicions 3 i 4.
- VERDAGUER, MIQUEL (2007), *Carles Rahola i Serra Hunter, una amistat intel·lectual*. Girona: Curbet Comunicació Gràfica.
- (2011), *Jaume Serra Hunter i la teoria de la cultura en el Noucentisme*. Tesi doctoral dirigida per Ramon Alcoberro, Universitat de Girona.